

Vergaderjaar 1991–1992

21 556

Uitbreiding van de Wet bodembescherming met een regeling inzake de sanering van de bodem

Nr. 11

BRIEF VAN DE MINISTER VAN VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 1 juni 1992

Ten vervolge op mijn brief van 13 maart 1992 (kamerstukken II 1991–1992, 21 556, nr. 10) inzake kostenverhaal bij bodemsanering doe ik u hierbij, mede namens mijn ambtgenoot van Justitie, **een reactie** toekomen **op de arresten van de Hoge Raad van 24 april jl. inzake artikel 21, eerste lid, van de Interimwet bodemsanering (IBS).**

Het gaat om twee arresten van de Hoge Raad. Het ene arrest betreft de staat tegen Akzo Resins (voorheen Synthese) onder nummer 14.746. Het andere arrest betreft A.H. van Wijngaarden (ex-directeur van het failliete bedrijf Transelectron) tegen de staat onder nummer 14.490. Dit arrest is gepubliceerd in de Rechtspraak van de Week 1992, nummer 121. Volledigheidshalve doe ik u bijgaand een afschrift van de arresten toekomen.

In deze brief zal ik ingaan op de consequenties van de arresten voor de wetgeving, de lopende procedures en de rijksbegroting.

1. De zaken in eerste aanleg

De zaak Staat/Akzo Resins betreft een terrein in Katwijk, waar het bedrijf Synthese in de periode 1954–1967 kunstharsen en lijmen heeft gefabriceerd. Ten gevolge van lekken en morsen gedurende deze periode is de bodem ernstig verontreinigd met aromaten, olie en fenolen.

De provincie Zuid-Holland zag zich in 1986 genoodzaakt de bodem te saneren. In de totale kosten van onderzoek en sanering ten bedrage van ruim f 2 000 000, hebben de gemeente Katwijk en het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) een kostendekkende bijdrage overeenkomstig de IBS verleend.

In 1987 startte de staat een actie om de kosten op de veroorzaker te verhalen. Bij vonnis van 15 augustus 1989 wees de Rechtbank Breda de vordering van de staat van de hand¹. Voor de vraag of het veroorzaken van bodemverontreiniging tegenover de staat een onrechtmatige daad oplevert is naar haar mening niet relevant of gedaagde het daarmee

¹ Rolnummer 3256/87, gepubliceerd: Tijdschrift voor Milieu en Recht 1990, blz. 62; Tijdschrift voor Milieu Aansprakelijkheid 1990, blz. 119; Vereniging voor Milieurecht-bundel 90/5, blz. 237, Vermande-bundel WBB/IBS (D-8), blz. 343.

gemoede gevaar zonder meer had moeten onderkennen, maar of kenbaar was dat de staat zich ter behartiging van het algemeen belang de sanering van verontreinigde (privé-)gronden zou gaan aantrekken. Deze kenbaarheid dateerde naar haar overtuiging in elk geval niet van vóór 1970. De staat tekende tegen dit vonnis hoger beroep aan.

De zaak Van Wijngaarden/Staat betreft een terrein in Uden, waar het bedrijf Transelectron in de periode 1974–1986 gedrukte schakelingen heeft gefabriceerd. Ten gevolge van het gedurende die periode lozen van het ongezuiverde afvalwater van de galvano-afdeling in kuilen en een greppel, is de bodem van het bedrijfsterrein en de naaste omgeving ernstig verontreinigd met de zware metalen koper, lood, nikkel en tin. De provincie Noord-Brabant heeft tot sanering van de bodem besloten. In de kosten van onderzoek en sanering van tenminste f 500 000 hebben de gemeente Uden en het ministerie van VROM een bijdrage overeenkomstig de IBS verleend.

In 1986 startte de staat een actie om de kosten op de veroorzaker te verhalen. Bij vonnis van 12 juni 1987 wees de Rechtbank 's-Hertogenbosch de vordering van de staat tegen het failliete bedrijf Transelectron toe². Omdat gedaagde geen verweer had gevoerd, volstond de Rechtbank met een toetsing van de vordering van de staat op rechtmatigheid en gegrondheid. Bij vonnis van 20 mei 1988 wees dezelfde Rechtbank de vordering van de staat tegen de ex-directeuren Van Wijngaarden en Walstra eveneens toe³. De directeuren werden persoonlijk aansprakelijk gehouden voor de keuze van een afvoersysteem voor stoffen van bekende schadelijkheid in strijd met vergunningvoorschriften. Voor matiging van de vordering zag de Rechtbank geen reden, omdat geprofiteerd was van besparingen, verkregen door het niet toepassen van milieubeschermdende voorzieningen. Van Wijngaarden tekende tegen dit vonnis hoger beroep aan.

2. De zaken in hoger beroep

Op 9 februari 1990 wees de Hoge Raad zijn arrest in de zaak Staat/Van Amersfoort⁴. Daarin overwoog hij onder meer, dat voor de beoordeling van de vraag of ook jegens de overheid onrechtmatig is gehandeld met name van belang zijn de ontwikkelingen in de maatschappelijke opvattingen omtrent de ernst van bodemverontreiniging die er toe hebben geleid dat de overheid zich de zorg voor het milieu ook op dat punt is gaan aantrekken. Ook overwoog de Hoge Raad dat ernstige bodemverontreinigingen reeds onrechtmatig tegenover de overheid konden zijn op het moment waarop het aan de veroorzaker voldoende duidelijk was of had behoren te zijn dat de overheid zich de zorg voor de bodem in dat opzicht zou gaan aantrekken.

Op basis van dit arrest verwierp het Gerechtshof 's-Hertogenbosch op 23 april 1990 het hoger beroep van Van Wijngaarden⁵. Het oordeelde onder meer, dat het in ieder geval sinds 1974 voor hem duidelijk behoorde te zijn, dat de staat zich het saneringsbelang zou gaan aantrekken. Dit werd bekend verondersteld door de totstandkoming van het Staatstoezicht voor de milieuhygiëne, van de milieuwetgeving en de daaraan voorafgaande publiciteit. Tegen dit arrest stelde Van Wijngaarden beroep in cassatie in.

Eveneens op basis van het arrest Staat/Van Amersfoort verwierp hetzelfde Gerechtshof 's-Hertogenbosch op 18 februari 1991 het hoger beroep van de staat in de zaak tegen Akzo Resins⁶.

Het overwoog onder meer, dat het vóór 1970 niet voor de had lag dat de Staat over zou gaan tot het saneren van met chemicaliën verontrei-

² Rolnummer 23/86, gepubliceerd: Vermande-bundel WBB/IBS (D-8), blz. 54.

³ Rolnummer 24/86, gepubliceerd: Bouwrecht 1989, blz. 280; Vereniging voor Milieurecht-bundel 90/5, blz. 17; Vermande-bundel WBB/IBS (D-8), blz. 119.

⁴ Vindplaatsen in kamerstukken II 1991/92, 21 556, nr. 5, blz. 87 en nr. 10.C, blz. 7.

⁵ Rolnummer 613/88, gepubliceerd: Bouwrecht 1991, blz. 148; Tijdschrift voor Milieu en Recht 1990, blz. 374; Tijdschrift voor Milieu Aansprakelijkheid 1991, blz. 145; Vermande-bundel WBB/IBS (D-8), blz. 549.

⁶ Rolnummer 681/89, gepubliceerd: Bouwrecht 1991, blz. 480; Tijdschrift voor Milieu en Recht, blz. 39; Tijdschrift voor Milieu Aansprakelijkheid 1991, blz. 147; Vermande-bundel WBB/IBS (D-8), blz. 807.

nigde grond ten gevolge van morsen en lekken van stoffen tijdens het productieproces (niet tengevolge van het opslaan of lozen van afvalstoffen naar wateren of terreinen van derden). Tegen dit arrest stelde de staat beroep in cassatie in.

3. De zaken in cassatie

De advocaat-generaal bij de Hoge Raad concludeerde op 7 februari 1992 in beide zaken tot verwerping van het beroep. De Hoge Raad verwierp op 24 april 1992 het beroep tegen het arrest in de zaak Staat/Akzo Resins en verwees de zaak Van Wijngaarden/Staat na vernietiging van het arrest naar het Gerechtshof Arnhem.

De advocaat-generaal achtte het ongewenst overdreven gewicht toe te kennen aan het verschil tussen zorg voor de bodem en saneringsbelang. Hij was het eens met de stelling van de staat dat bodemsanering een recente technische uiting is van de al veel langer bestaande zorg voor een onvervuilde bodem.

De Hoge Raad legde een ander criterium aan. Bepalend is of een vermogensnadeel voor de overheid zelf ontstaat of dreigt te ontstaan. Daargelaten of dit nadeel voor vergoeding in het kader van artikel 21 IBS in aanmerking komt, worden daarmee bedoeld de kosten van het opsporen en onderzoeken van verontreinigde terreinen, het ontwikkelen van saneringsmethoden en het schoonmaken van grond(-water). Het algemene belang bij een schoon milieu, het louter treffen van preventieve regelgeving tegen bodemverontreiniging en het bevorderen van een verantwoorde methode van afvoer van afvalstoffen brengen de hier bedoelde zorg naar zijn mening onvoldoende tot uitdrukking.

De Hoge Raad overwoog dat aan het relativiteitsvereiste is voldaan op het tijdstip waarop het voor de veroorzaker duidelijk was of behoorde te zijn, dat zijn onzorgvuldige handelwijze vermogensnadeel voor de overheid zou meebrengen. Hierbij gaat het niet om zijn specifieke wetenschap of deskundigheid, maar om hetgeen naar algemene inzichten mocht worden verwacht van degenen die belast waren met de leiding van ondernemingsactiviteiten waaraan het kenbare gevaar van bodemverontreiniging door afvalstoffen was verbonden.

De advocaat-generaal concludeerde dat de relativiteitsvraag in de literatuur en jurisprudentie sterk verschillend wordt beantwoord. Hij stelde voor aan de rechtsonzekerheid een einde te maken. Wel vroeg hij zich af of het vaststellen van een aanvangstijdstip vanwege de feitelijke waardering nog wel op de weg van de cassatierechter ligt. Daarom stelde hij voor het feitelijke karakter van de vraag te verminderen door uit te gaan van de stand van het publieke debat, zoals af te leiden uit de parlementaire stukken.

De Hoge Raad volgde deze gedachtengang en stelde de door hem van belang geachte inzichten zelfstandig aan parlementaire stukken te kunnen ontleenen. De Hoge Raad achtte dit in hoge mate wenselijk, omdat door de uiteenlopende rechterlijke beslissingen de rechtszekerheid en rechtseenheid in het geding zijn.

De advocaat-generaal kwam op grond van het door hem gehanteerde criterium aan de hand van een aantal parlementairstukken uit op 1 januari 1970.

De Hoge Raad zocht een datum binnen de periode van het voorontwerp van wet inzake de bodemverontreiniging (april 1971) tot de Ginjaar-inventarisatie (april 1980). Op grond van de Urgentienota Milieuhygiëne (juli 1972), het ontwerp van de Wet chemische afvalstoffen (oktober 1973) en de uitlatingen in het voorlopig indicatief meerjarenprogramma Bodem (september 1983), bestond de duidelijkheid dat de

overheid tot actie zou overgaan en voor kosten zou komen te staan naar zijn oordeel vanaf midden jaren zeventig, voor de hanteerbaarheid vanaf 1 januari 1975. De staat kan met feiten en omstandigheden in bepaalde gevallen bewijzen dat deze duidelijkheid voor de veroorzaker op een eerder moment bestond.

Van belang is tenslotte dat de Hoge Raad uitdrukkelijk opmerkte, dat al het bovenstaande uitsluitend geldt voor het onzorgvuldig verontreinigen van het eigen bedrijfsterrein. Expliciet werd in het midden gelaten of hetzelfde geldt voor andere typen onrechtmatige daden (zoals het storten of ten afvoer meegeven van afvalstoffen). Voor deze laatste soorten verontreinigingen blijft derhalve voorhands onzeker sedert welke datum volgens de Hoge Raad aan het relativiteitsvereiste is voldaan.

4. Consequenties voor wetsvoorstel 21 556

In artikel 47, vijfde lid, van wetsvoorstel 21 556 (Uitbreiding van de Wet bodembescherming met een regeling inzake de sanering van de bodem) is bepaald, dat het voor de toepassing van het verhaalsartikel niet vereist is dat op het tijdstip waarop de oorzaak van de verontreiniging of aantasting zich heeft voorgedaan reeds jegens de overheid onrechtmatig werd gehandeld. Het van kracht worden van dit artikellid zal er – mede gelet op het voorgestelde overgangsartikel V – toe leiden dat de betekenis van de arresten van de Hoge Raad ook voor de lopende procedures vrijwel teniet worden gedaan, met uitzondering van procedures waarin een arrest door een gerechtshof is geweest.

De regering heeft reeds aangegeven, dat uit het arrest Staat/Van Amersfoort op geen enkele wijze blijkt, dat in de ogen van de Hoge Raad de wetgever niet zou mogen overgaan tot bovenbedoelde aanpassing. De essentie van het arrest was immers dat een dergelijke aanpassing uit oogpunt van rechtszekerheid ondubbelzinnig moet zijn⁷. De Raad van State stemt met deze conclusie in⁸. Het arrest Staat/Van Amersfoort wordt nader uitgewerkt in de twee recente arresten. Ook deze arresten bevatten geen negatieve indicatie ten aanzien van de voorgestane wetswijziging.

Het belang van het wetsvoorstel wordt overigens nog eens onderstreept door enkele passages in de conclusie van de advocaat-generaal. Hij behandelt bijzondere moeilijkheden die toepassing van de relativiteitseis op milieuzaken oproept. «Bodemvervuiling en sommige andere vormen van milieuverontreiniging kenmerken zich vaak doordat alleen maar inbreuk wordt gemaakt op rechten en belangen van toekomstige generaties (...). Het zijn de toekomst van onze planeet en het leven van zijn toekomstige bewoners die op het spel worden gezet door de voortgaande aantasting van het natuurlijke leefmilieu. Omdat aan toekomstige generaties de weg naar de rechter niet openstaat, zou men zich kunnen voorstellen dat er een wettelijke regeling tot stand komt om een waarnemer voor hun belangen aan te stellen (een soort algemene «curator ventris»); die waarnemer zou bv. de georganiseerde gemeenschap kunnen zijn, in de vorm van de Staat.» (punt 6).

De advocaat-generaal geeft er de voorkeur aan «de klemtoon te leggen op het onderzoek van de vraag of wel vast is komen te staan dat het gewraakte handelen of nalaten van de vervuilers ook in de periode dat het zich afspeelde reeds botste met een wettelijke plicht of met een zorgvuldigheidsnorm». De regering heeft deze voorkeur ook en de Raad van State heeft daarover positief geadviseerd.

Naar aanleiding van de arresten van de Hoge Raad kan de vraag naar boven komen, of het vaststellen van een datum vanaf wanneer verontrei-

⁷ Kamerstukken II 1991/92, 21 556, nr. 5, blz. 92.

⁸ Kamerstukken II 1991/92, 21 556, nr. 10.C, punt 4.

niging van de bodem jegens de overheid onrechtmatig is, niet ook voor de wetgever een betere oplossing is dan het buiten toepassing laten van dit vereiste. De keuze voor een datum heeft tot gevolg dat er een periode ontstaat, waarin het veroorzakende gedrag naar de normen van dat moment wel onrechtmatig is, maar zonder vermogenrechtelijke gevolgen blijft omdat er geen verhaalsrecht zou zijn. Een dergelijke uitkomst is niet goed in overeenstemming te brengen met het beginsel «de vervuiler betaalt», met de gedachte dat de overheid de belangen van derden bundelt en met de bedoeling van de wetgever bij de totstandkoming van artikel 21 IBS in 1982. Dat juist bij de in het verleden veroorzaakte verontreiniging van het eigen bedrijfsterrein de belastingbetaler voor de schoonmaakkosten moet opdraaien, acht ik een maatschappelijk onwenselijke uitkomst.

5. Consequenties voor lopende procedures

Nu de arresten geen aanleiding vormen om wijzigingen aan te brengen in artikel 47, vijfde lid, van wetsvoorstel 21 556 heb ik mij beraden over de consequenties van de arresten voor de lopende procedures. Totdat de parlementaire behandeling van het wetsvoorstel is afgerond bestaat er opnieuw een periode van onzekerheid. Weliswaar heeft de Hoge Raad duidelijke arresten gewezen, maar vooralsnog blijft de precedentwerking beperkt tot de twee besproken zaken en de zaken waarin gerechtshoven in de bedoelde periode een arrest wijzen. Indien het voorgestelde artikellid niet wordt aanvaard zijn de consequenties uiteraard groter.

Voor het kwantificeren van de effecten van de arresten is het noodzakelijk met enige vereenvoudigingen en hypothesen te werken. Teneinde de consequenties van het arrest niet te onderschatten zijn deze niet ten gunste van de staat gekozen:

- eigen bedrijfsterrein: niet is nagegaan of het bedrijfsterrein wellicht andersmans eigendom is of was; evenmin is nagegaan of er verontreinigingen buiten het bedrijfsterrein zijn veroorzaakt;
- onzorgvuldige verontreiniging: niet is nagegaan of er tevens sprake is van schending van een subjectief recht (bij voorbeeld een gemeentelijk eigendom), overtreding van een preventief voorschrift of een andere burgerrechtelijke aansprakelijkheid;
- 1 januari 1975: geen rekening is gehouden met de mogelijkheid van de staat feiten en omstandigheden te stellen waaruit een eerder tijdstip volgt; bij een doorlopende veroorzaking is de verhaalbaarheid van het gevorderde bedrag bepaald aan de hand van de verhouding tussen het vóór en na dat tijdstip veroorzaakte gedeelte, ofschoon de verhouding feitelijk en juridisch per geval anders kan liggen; geen rekening is gehouden met tekortschieten in de nadien voor gedaagde ontstane schadebeperkingsplicht jegens de overheid;
- te verhalen bedrag: geen rekening is gehouden met de stijgingen in de kostenramingen ten opzichte van het in de procedures gevorderde bedrag, die zich vooral bij enkele grote stortlocaties inmiddels hebben voorgedaan.

In de zaak Akzo Resins moet f 2 000 000 als onverhaalbaar worden beschouwd. In de zaak Van Wijngaarden is tenminste f 500 000 (met een procesrisico voor het jaar 1974) wel verhaalbaar.

Voor de periode tot en met het van kracht worden van het voorgestelde artikellid kan het volgende worden opgemerkt. Bij de gerechtshoven waren op de datum van de arresten 32 procedures in hoger beroep aanhangig. De consequenties van de arresten kunnen zich uitstrekken tot 4 in het jaar 1989 ingezette appélprocedures met een dan als onverhaalbaar te beschouwen bedrag van f 16,5 mln, tot 5 procedures in het jaar 1990 met een bedrag van f 82 mln (grotendeels de

Aagrundol-zaak), tot 7 procedures in het jaar 1991 met een bedrag van f 5,2 mln en tot 3 procedures in het jaar 1992 met een bedrag van f 5,3 mln.

Ingeval het voorgestelde artikellid buiten beschouwing wordt gelaten geldt het volgende. In het kader van artikel 21 IBS zijn tot op de dag van de arresten 155 dagvaardingen uitgegaan, waarbij een bedrag van totaal f 939,5 mln is gevorderd. De arresten hebben geen gevolg voor de 9 procedures (met vorderingen ten bedrage van f 40,6 mln) die inmiddels zijn beëindigd. Ook is er geen directe invloed op de 25 procedures (f 486 mln) waarin geen sprake is van een eigen bedrijfsterrein. De arresten hebben ook geen invloed op de 31 procedures (f 40 mln) met een vordering waarin de verontreiniging na 1974 is veroorzaakt. De arresten hebben ten dele gevolgen voor de procedures waarin de verontreiniging van het eigen bedrijfsterrein gedeeltelijk vóór en gedeeltelijk na 1975 is veroorzaakt. Het gaat om 68 procedures waarin van de gevorderde som van f 253 mln een bedrag van f 104 mln aan de periode na 1974 is toe te rekenen. Samengevat hebben de arresten geen consequenties voor 63,1% van de procedures en 71,4% (f 670 mln) van het gevorderde bedrag. Geconcludeerd kan worden dat in 36,9% van de procedures en 28,6% (f 269 mln) van het gevorderde bedrag de kosten op grond van de arresten als onverhaalbaar moeten worden beschouwd.

Over de andere consequenties van het arrest kunnen geen kwantitatieve uitspraken worden gedaan. De ongeveer 850 aan de Landsadvocaat overgedragen gevallen geven ongeveer dezelfde percentuele verdeling te zien.

Naar het mij voorkomt mogen deze arresten voor individuele bedrijven geen legitimatie zijn om hun verplichtingen in het kader van de BSB-operatie te verzaken. De Commissie BSB heeft in haar eindrapport de mate van civielrechtelijke aansprakelijkheid immers niet als argument voor deelneming aan de operatie genoemd. Bovendien wordt niet-deelneming niet gesanctioneerd met een verhaalsactie maar met een verplichting op grond van artikel 44a van wetsvoorstel 21 556 dan wel – op een later tijdstip – met een saneringsbevel, waarbij het relativiteitsvereiste niet aan de orde is.

6. Consequenties voor de rijksbegroting

Voor de rijksbegroting zijn de volgende consequenties aan te geven. In het kabinetsstandpunt inzake het tien jarenscenario bodemsanering⁹ is voor de periode 1991–1994 een totaalopbrengst van f 145 mln geraamd. De hoogte van dit bedrag was gebaseerd op een vergelijking van de totaal gevorderde bodemsaneringskosten (bijna f 1 mld) met de ontwikkelingen in de rechtszaken en onderhandelingen. Reeds sinds het arrest Staat/Van Amersfoort zijn de ontwikkelingen zich in een andere richting gaan voordoen: tegen voor de staat gunstige (tussen-)vonnissen werd systematisch hoger beroep ingesteld en onderhandelingen stagneerden. Verwacht moet worden dat de twee recente arresten deze ontwikkeling versterken. Daarom bestaat er aanleiding om de geraamde opbrengsten in de tijd naar achteren te verschuiven.

Een belangrijke onzekerheid bij het noemen van bedragen per jaar wordt veroorzaakt door de tijdsfactor. Toewijzing van één enkele vordering kan in enig jaar leiden tot een verdrievoudiging van het begrote bedrag; uitstel van beslissingen – zoals thans het geval is – leidt tot substantiële neerwaartse bijstellingen. Ook als blijkt dat op de langere termijn de ontvangsten zich rond een bepaald gemiddelde zullen stabiliseren zal van grote jaarlijkse onzekerheden sprake blijven.

Tenslotte kan nog worden opgemerkt dat zelfs bij een gunstig vonnis geen zekerheid bestaat omtrent de ontvangsten. Per ultimo 1991 stond

⁹ Kamerstukken II 1989/90, 21 557, nr. 2, blz. 29.

een bedrag van f 16,5 mln aan inbare vorderingen uit; voor het grootste deel betreft dit wederpartijen die geen verhaalbaar vermogen bezitten of aan de vordering failliet zouden gaan. De consequenties voor de rijksbegroting 1992 zijn wat betreft achterblijvende opbrengsten in 1991 in de Voorjaarsnota 1992 kenbaar gemaakt. De raming van de artikel bodemsanering is met f 5 mln neerwaarts bijgesteld. De ramingen kostenverhaal 1992-1997 zullen in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1993 neerwaarts worden bijgesteld.

Een bijstelling van de kostenverhaalsontvangsten heeft ook gevolgen voor de beschikbare middelen voor de uitvoering van de bodemsaneringsoperatie. Zoals blijkt uit de begroting van 1991 zijn kostenverhaalsontvangsten van enig jaar aan de voor bodemsanering beschikbare middelen van het daarop volgende jaar toegevoegd. Bovenvermelde verlaging van de ontvangsten leidt derhalve tot een dienovereenkomstige verlaging van de voor bodemsanering beschikbare middelen.

7. Slot

Ik vertrouw er op u met het bovenstaande voldoende te hebben geïnformeerd over de twee recente arresten van de Hoge Raad en de consequenties voor wetsvoorstel 21 556, de lopende rechtszaken en de rijksbegroting. Overeenkomstig mijn toezegging in de memorie van antwoord bij wetsvoorstel 21 556 zal ik u nog bij afzonderlijke brief van de stand van zaken van de lopende procedures op de hoogte stellen.

Gelet op de nadelen van voortdurende onzekerheid over de verhaalbaarheid van de rechtsvorderingen van de staat ten aanzien van zowel bedrijfsterreinen als de overige gevallen (zoals stortplaatsen), stel ik mij een voortvarende verdere parlementaire behandeling van wetsvoorstel 21 556 voor, waarbij inwerkingtreding per 1 januari 1993 nog immer wordt nagestreefd.

De Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,
J. G. M. Alders